

ՄԱՐԻԱՆԱ ՔՈՉԱՐՅԱՆ

ՀՊՏՀ կառավարման ամբիոնի ասիստենտ

ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԵՎ ՀԵՌԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ

Ուսումնական գործընթացի արդյունավետության բարձրացման նպատակով տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների ներդրման համատեքստում կարևորագույն խնդիրներից է ՏՀՏ կիրառելիության առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունն ուսանողների և դասավանդողների շրջանում: 2017 թվականին մենք կատարել ենք սոցիոլոգիական հետազոտություն ՀՀ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ուսանողների ու աշխատակիցների շրջանում՝ բացահայտելու կրթության ոլորտում ՏՀՏ կառավարման գործընթացի հիմնական բնութագրիչները, ինչի վերլուծության արդյունքներն էլ ամփոփվել և ներկայացվել են սույն հոդվածում:

Հիմնաբառեր. տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, համացանց, ուսումնական գործընթաց, մասնագիտական կրթություն, ուսումնական հաստատություն

JEL: C8, L63, M59

Տնտեսության բոլոր ոլորտներում ՏՀՏ տարածումն ու արագ զարգացումը կրթության բնագավառում նորագույն տեխնոլոգիաների ներդրման, կիրառման և կառավարման անհրաժեշտություն են առաջացնում: Այսօր անվիճելի է ժամանակակից տեխնոլոգիաների կարևորությունը, իսկ դրանց տիրապետելու պահանջը ենթադրում է կրթության նոր մոդելի կիրառում:

Ներկայումս ուսումնական գործընթացի արդյունավետության ապահովման նախապայմաններից է նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառումը, սակայն, շատ դեպքերում ուսումնական գործընթացի մասնակիցները պարզապես տեղյակ չեն կրթության ոլորտում SՀS ներդրման, կիրառման ու կառավարման ձևերի, եղանակների և, առհասարակ, հնարավորությունների մասին:

Ուսումնական գործընթացի բարելավման նպատակով SՀS ներդրման համատեքստում կարևորագույն խնդիրներից է վերջիններիս կիրառության ուսումնասիրությունն ուսանողների և դասավանդողների շրջանում: 2017 թվականին իրականացրել ենք սոցիոլոգիական հետազոտություն ՀՀ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ուսանողների ու աշխատակիցների շրջանում՝ բացահայտելու կրթության ոլորտում SՀS կառավարման գործընթացի հիմնական բնութագրիչները:

Հետազոտությունը կատարվել է ներկայացուցչական բազմաստիճան ընտրանքով. ընդգրկվել են ՀՀ բոլոր մասնագիտական կրթական հաստատությունները, այնուհետև, ներկայացուցչական համամասնությամբ, հաստատությունները բաժանվել են ըստ գտնվելու մարզի, իրականացվող կրթական ծրագրի: Հաշվի առնելով վերոնշյալ չափանիշները՝ ընտրվել են համապատասխան ուսումնական հաստատություններ՝ 3% սահմանային սխալով, ընտրանքի ճշտությունը՝ 97%:

Նախ նշենք, որ, համաձայն «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի, մասնագիտական կրթական ծրագրերը նպատակաուղղված են կրթության հանրակրթական և մասնագիտական մակարդակների հաջորդականության միջոցով համապատասխան որակավորման մասնագետների պատրաստմանը, կարողությունների և հմտությունների ձևավորմանը, գիտելիքների ընդլայնմանն ու որակավորման բարձրացմանը: ՀՀ-ում մասնագիտական հիմնական կրթական ծրագրերն են՝

- նախնական մասնագիտական (արհեստագործական).
- միջին մասնագիտական.
- բարձրագույն մասնագիտական.
- հետբուհական մասնագիտական¹:

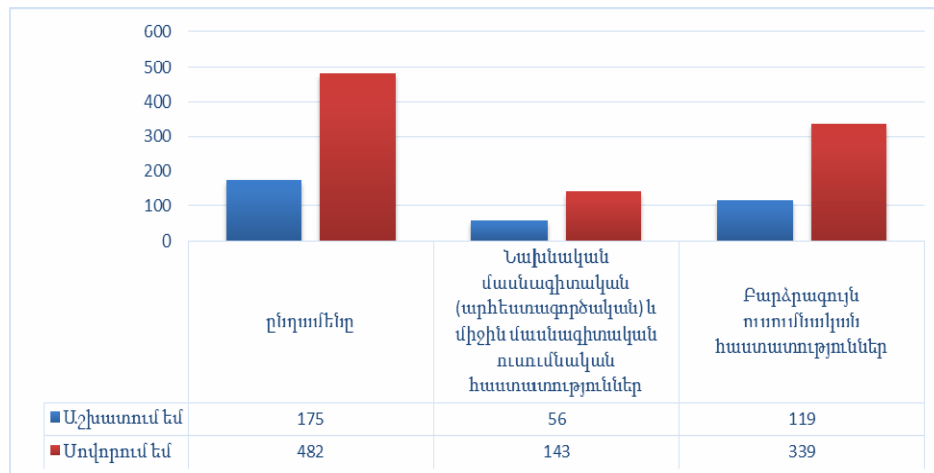
Անդրադառնալով հարցմանը՝ նշենք, որ փորձ է արվել հնարավորինս ապահովելու բոլոր մարզերի, սեռատարիքային խմբերի, կրթական ծրագրերի մասնակիցների և հարցաթերթիկով նախատեսված այլ թիրախային խմբերի ընդգրկվածությունը. տեղեկատվությունը հավաքագրվել է ստանդարտացված հարցման մեթոդով՝ օգտագործելով ստանդարտացված հարցաթերթիկ: Հարցումն անցկացվել է ինչպես էլեկտրոնային եղանակով, այնպես էլ անկետային հարցման միջոցով:

Հարցաթերթիկը մշակվել է հնարավորինս պարզեցված եղանակով՝ մեծ թվով պատասխաններ ապահովելու նպատակով: Բացի հիմնական բնութագրիչներից, հարցաթերթիկի միջոցով փորձել ենք պարզել, թե որքանով են ուսումնական հաստատությունները հագեցած անհրաժեշտ տեղեկատվական և հեռահաղորդակցական տեխնոլոգիաներով, ինչ չափով է ուսումնական գործընթացի ժամանակ կիրառվում SՀS, ինչպիսին է դասավանդողների և սովորողների տիրապետման մակարդակը, համացանցի առկայության աս-

¹ Տե՛ս «Կրթության մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 14.04.1999 թ., <http://edu.am/index.php?id=5&topMenu=-1&menu1=85&menu2=89&arch=0>

տիճանը, ինչպես նաև բացահայտել կրթական գործընթացում ՏՀՏ կիրառման հետ կապված խնդիրները: Արդյունքում հնարավոր է դարձել բացահայտել կրթության մեջ ՏՀՏ կառավարման հիմնախնդիրները և դրանց հաղթահարման ուղիները:

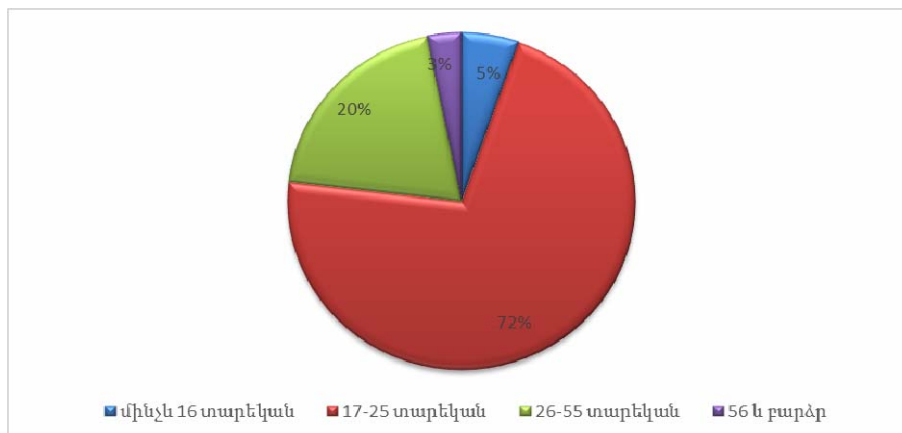
Հետազոտությանը մասնակցել են 657 ուսանող և աշխատակից Հայաստանի բոլոր մարզերից, որոնցից 482-ը՝ ուսանող, 175-ը՝ դասախոս (գծանկար 1):

Գծանկար 1. Հարցվածների զբաղվածությունը և բաշխվածությունը ըստ ուսումնական հաստատության ձևի

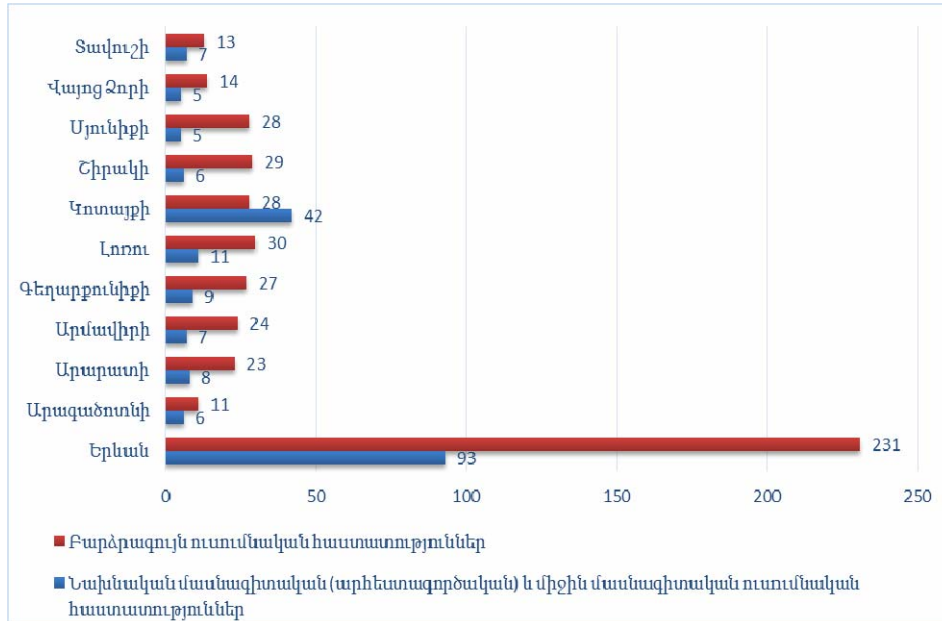
Ըստ գծանկարում ներկայացված տվյալների՝ հարցվածների 30%-ը նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններից են, իսկ 70%-ը՝ բարձրագույն: Նշենք նաև, որ հարցվածների 70,3%-ը (462) իգական, իսկ 29,7%-ը (195) արական սեռի ներկայացուցիչներ են: Սա բացատրվում է այն հանգամանքով, որ աղջիկները սոցիալապես ավելի ակտիվ են և արագ են արձագանքում հարցումներին:

Ուշագրավ է հարցմանը մասնակցած ուսանողների և դասախոսների տարիքային բաշխվածությունը. հարցվողների գերակշիռ մասը՝ 72%-ը, 17–25 տարեկաններն են:

Գծանկար 2. Հարցմանը մասնակցածների տարիքային բաշխվածությունը

Ըստ գծանկար 3-ի տվյալների՝ ուսանողների և դասախոսների 49%-ը Երևանի, իսկ 51%-ը ՀՀ մարզերի ուսումնական հաստատություններից են (գծանկար 3):

Գծանկար 3. Հարցվածների բաշխվածությունը ըստ բնակության վայրի և ուսումնական հաստատության

Գծանկարում ներկայացված են Երևանի և ՀՀ մարզերի մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների հարցվածները: Ընտրանքում գերակշռում են Երևանի ուսումնական հաստատությունները: Սա բացատրվում է այն հանգամանքով, որ մայրաքաղաքում է կենտրոնացված ուսումնական հաստատությունների գերակշիռ մասը, ուստի նույն օրինաչափությունը պահպանվել է հետազոտության ընտրանքում:

Ելնելով վերոնշյալից՝ հանգամանորեն դիտարկենք մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների քանակը 2017 թվականին: Այսպես՝ ըստ ՀՀ ԿԳ ներկայացրած տվյալների, 2017 թ. դրությամբ ՀՀ-ում գործում են 25 նախնական մասնագիտական պետական ուսումնական հաստատություններ, նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող 4 կրթահամալիր, 85 միջին մասնագիտական կրթություն իրականացնող պետական և 28 ոչ պետական լիցենզավորված միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններ²: Ընդ որում, կատարված վերլուծությունը ցույց է տվել, որ ուսումնական հաստատությունների մոտ 41%-ը Երևանում է, իսկ 59%-ը՝ ՀՀ մարզերում:

Անդրադառնալով բարձրագույն և հետբուհական կրթությանը՝ պետք է նշել, որ, ըստ ՀՀ ԿԳՆ տվյալների, ՀՀ-ում գործում են 27 պետական բարձրագույն և 31 լիցենզավորված ոչ պետական բարձրագույն մասնագիտական

² Տե՛ս ՀՀ ԿԳՆ պաշտոնական կայք՝ <http://edu.am/index.php/am/documents/index/100>

ուսումնական հաստատություններ, ինչպես նաև 12 ՀՀ-ում գործող պետական մասնակցությամբ բուհեր և արտերկրի պետական ու ոչ պետական բարձրագույն մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ, որոնց գերակշիռ մասը՝ մոտ 86%-ը, մայրաքաղաքում է, իսկ 14%-ը՝ մարզերում³:

Ըստ ՀՀ ԱՎԾ տվյալների՝ ասպիրանտուրա ունեցող 59 գիտակրթական կազմակերպություններից 20-ը բուհեր են, 31-ը՝ ՀՀ ԳԱԱ ինստիտուտներ, 8-ը՝ այլ գիտական կազմակերպություններ: Սովորողների թիվը 1 178 է⁴: Դոկտորանտուրա ունեցող 10 գիտակրթական կազմակերպություններից 5-ը բուհերն են, 5-ը՝ գիտական կազմակերպություններ:

Այսպիսով՝ ըստ վիճակագրական տվյալների մեր վերլուծության, նախնական մասնագիտական, միջին մասնագիտական և հատկապես բարձրագույն ուսումնական հաստատությունները կենտրոնացված են Երևանում, ինչով էլ բացատրվում է այն հանգամանքը, որ հարցվածների մեծ մասը հենց Երևանից է:

Ուսումնասիրելով ուսումնական հաստատությունների ՏՀՏ հազեցվածության, ինչպես նաև ուսումնական գործընթացում դրանց կիրառման աստիճանը՝ հարցաթերթիկում ներառել ենք համապատասխան հարցեր, որոնց վերլուծության արդյունքները կարելի է տեսնել ստորև ներկայացված աղյուսակում:

Աղյուսակ 1

Ուսումնական հաստատությունների ՏՀՏ հազեցվածության և ուսումնական գործընթացում դրանց կիրառման աստիճանը

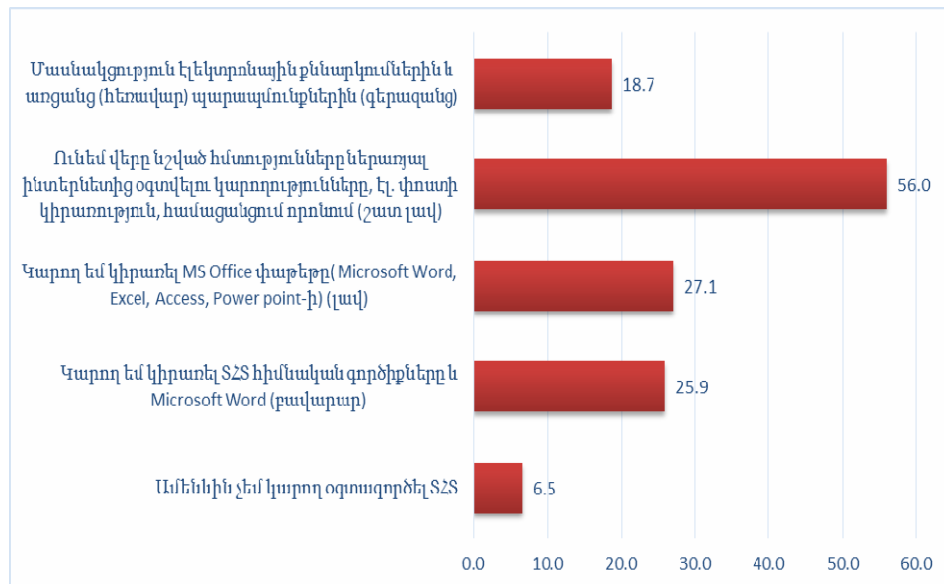
<i>Ձեր ուսումնական հաստատությունը հազեցած է անհրաժեշտ տեղեկատվական և հեռահաղորդակցական տեխնոլոգիաներով</i>	<i>Այո</i>	<i>Մասամբ</i>	<i>Ոչ</i>	<i>Չգիտեմ</i>	<i>Ընդամենը</i>
Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական	68	101	8	22	199
Բարձրագույն	175	242	26	15	458
Ընդամենը	243	343	34	37	657
<i>Ձեր ուսումնական հաստատությունում ուսումնական գործընթացի ժամանակ կիրառվում են ՏՀՏ</i>					
Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական	52	96	25	26	199
Բարձրագույն	198	203	34	23	458
Ընդամենը	250	299	59	49	657
<i>Ուսումնական գործընթացում Դուք օգտագործում եք ՏՀՏ</i>					
Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական	56	99	44	-	199
Բարձրագույն	216	197	45	-	458
Ընդամենը	272	296	89	-	657

³ Տե՛ս ՀՀ ԿՂՆ պաշտոնական կայք՝ <http://edu.am/index.php?menu1=93&menu2=145&arch=0>

⁴ Տե՛ս ՀՀ սոցիալական վիճակը 2015 թ. և դինամիկ շարքեր 2011-2015, Վիճակագրական ժողովածու, Եր., 2016, էջ 2284–285:

Այսպիսով՝ «Ձեր ուսումնական հաստատությունը հազեցած է անհրաժեշտ տեղեկատվական և հեռահաղորդակցական տեխնոլոգիաներով» հարցին հարցվածների մեծ մասը՝ 52%-ը, պատասխանել է «մասամբ», 37%-ը՝ «այո», 6%-ը՝ «չգիտեմ» և 5%-ը՝ «ոչ»: Միևնույն ժամանակ, ուսումնական գործընթացում SՀS կիրառության հետ կապված հարցման արդյունքները հետևյալն են. այո՝ 38%, մասամբ՝ 46%, ոչ՝ 9%, չգիտեմ՝ 8%: 657 հարցվողներից 272-ը պատասխանել է, որ ուսումնական գործընթացում կիրառում է SՀS, 296-ը՝ մասամբ, իսկ 89-ը՝ չի օգտագործում: Ելնելով վերոնշյալից՝ կարող ենք եզրակացնել, որ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները բավարար չափով հազեցած են SՀS-ով, սակայն, միևնույն ժամանակ, ուսումնական գործընթացում SՀS կիրառման մակարդակը ցածր է:

Ուսանողների և դասախոսների SՀS տիրապետման մակարդակը և ուսումնական գործընթացում կիրառվող SՀS օգտագործման աստիճանը կարելի է տեսնել ստորև ներկայացված գծապատկերներում (գծ. 4 և 5):

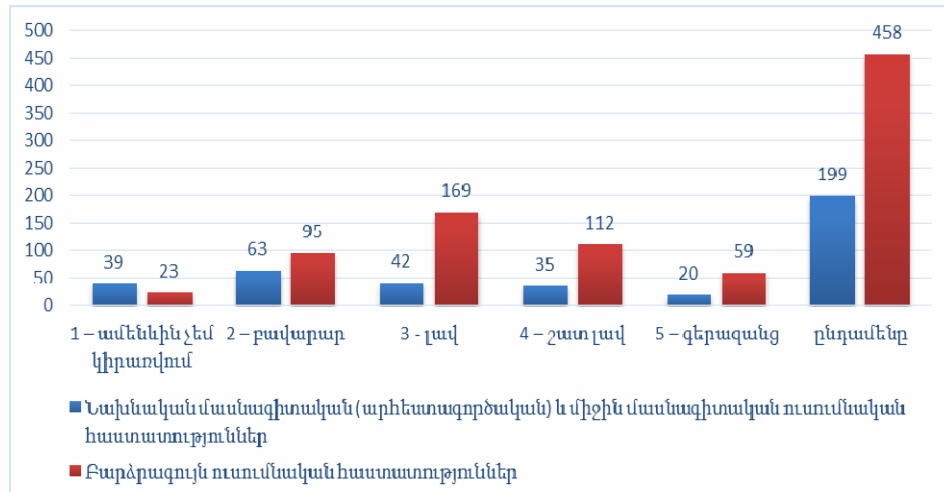

Գծանկար 4. SՀS տիրապետման մակարդակը (%)

Ըստ գծանկարի՝ հարցվածների ընդամենը 6,5%-ն է, որ ամենևին չի կարող օգտագործել SՀS: Իրենց գիտելիքները բավարար են գնահատել և կարծում են, որ կարող են կիրառել SՀS հիմնական գործիքները և Microsoft Word՝ մոտ 26%-ը: MS office փաթեթից օգտվել կարողացող և իրենց հմտությունները «լավ» գնահատողները կազմել են հարցվածների 27,1%-ը, «շատ լավ» է գնահատել հարցվածների 56%-ը, իսկ «գերազանց»՝ 18,7%-ը: Սակայն պետք է նկատել, որ սա սուբյեկտիվ գնահատում է, քանի որ հիմնված է հարցվածների կողմից իրենց գիտելիքների գնահատման վրա:

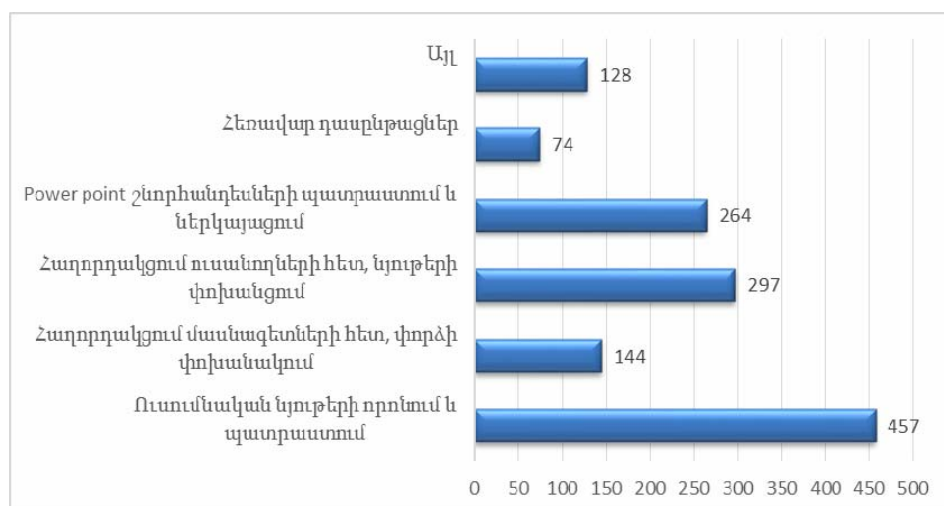
Հատկանշական է, որ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում սովորողների և աշխատողների շրջանում կատարված հարցումների տվյալների համաձայն՝ 458 հարցվածներից 23-ն է, որ ուսումնական գործընթացում ամենևին չի կիրառում SՀS, 95-ը կիրառում է բավարար չափով, 169-ը գնահատում է լավ, 112-ը՝ շատ լավ, իսկ գերազանց՝ ընդամենը 59-ը: Միևնույն ժամանակ, նախնական մասնագիտական և միջին մասնագիտա-

կան ուսումնական հաստատություններում 199 հարցվածներից 39-ը ամենահին չի կիրառում ՏՀՏ, մինչդեռ բավարար՝ 63, լավ՝ 42, շատ լավ՝ 35, գերազանց՝ 20: Այստեղից կարող ենք եզրակացնել, որ ուսումնական հաստատություններում հարցվածների կողմից ՏՀՏ կիրառման մակարդակը ևս ցածր է հատկապես նախնական մասնագիտական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում:

Պճանկար 5. Ուսումնական հաստատությունում հարցվածների կողմից ՏՀՏ օգտագործման աստիճանը (1-5 միավոր)

Ուշագրավ է նաև այն, թե ուսանողներն ու դասախոսները ուսումնական գործընթացում ինչ նպատակով են կիրառում ՏՀՏ: Ըստ հարցումների տվյալների՝ ուսումնական գործընթացում ՏՀՏ հիմնականում օգտագործվում է ուսումնական նյութերի որոնման և պատրաստման նպատակով (457 հարցված): Ուսանողների հետ հաղորդակցման և նյութերի փոխանցման նպատակով ՏՀՏ-ից օգտվում է 297, Power point շնորհանդեսների պատրաստման և ներկայացման նպատակով՝ 264 հարցված:

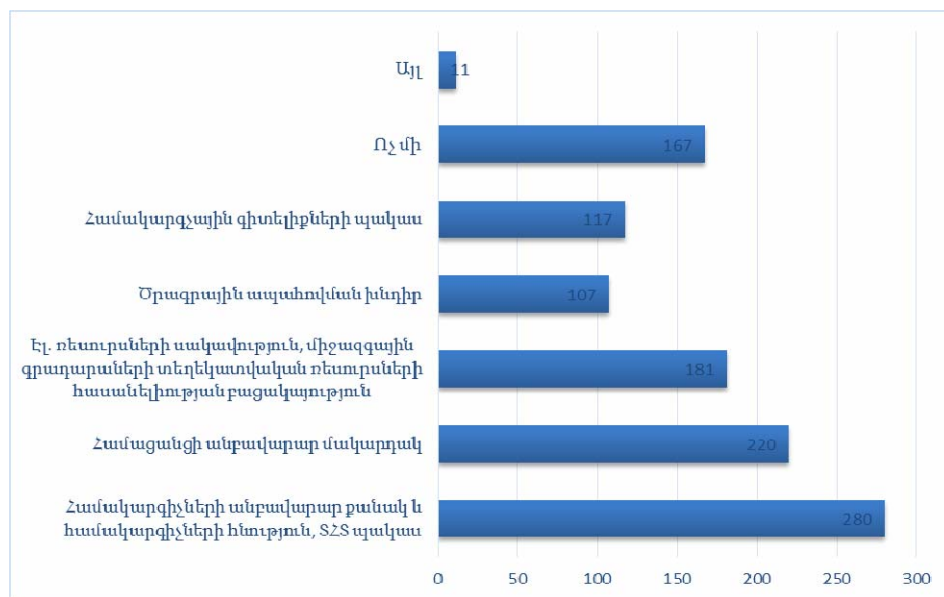
Պճանկար 6. Ուսումնական գործընթացում ՏՀՏ կիրառման նպատակը

Մեր կատարած ուսումնասիրության շրջանակներում առավել կարևոր է հասկանալ, թե կրթական գործընթացում ՏՀՏ կիրառության հետ կապված ինչ խնդիրներ կան, որ ուսումնական նյութերն են կարևորում սովորողներն ու դասավանդողները, ինչպես են գնահատում ՏՀՏ կիրառության ազդեցությունը կրթական գործընթացի արդյունավետ կազմակերպման և կրթության որակի բարձրացման վրա:

Կրթական գործընթացում ՏՀՏ կիրառության հետ կապված խնդիրները հասկանալու նպատակով հարցվողներին ներկայացվել են հետևյալ տարբերակները՝

- համակարգիչների անբավարար քանակ և համակարգիչների հնություն, ՏՀՏ պակաս,
- համացանցի անբավարար մակարդակ,
- էլեկտրոնների սակավություն, միջազգային գրադարանների տեղեկատվական ռեսուրսների անհասանելիություն,
- ծրագրային ապահովման խնդիր,
- համակարգչային գիտելիքների պակաս,
- ոչ մի,
- այլ:

Արդյունքները ներկայացնենք գծանկարի միջոցով.

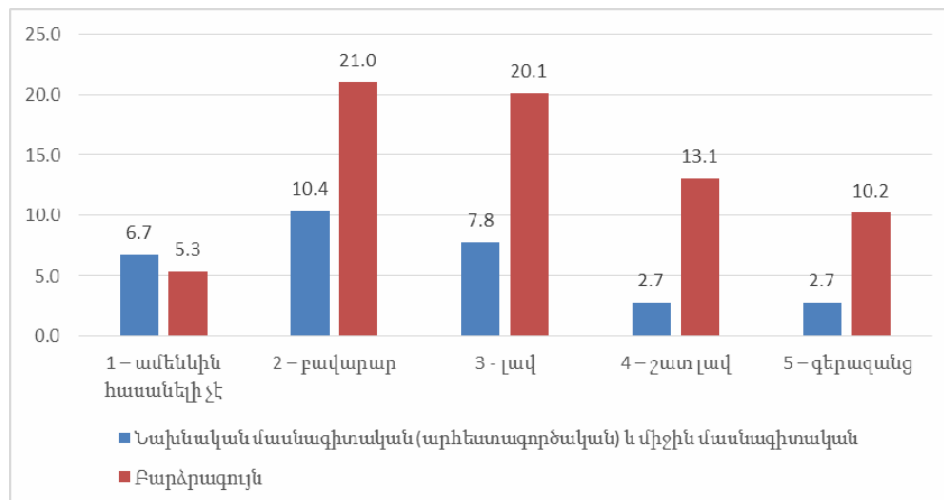

Գծանկար 7. Կրթական գործընթացում ՏՀՏ կիրառության հետ կապված խնդիրները

Ինչպես արդեն նշեցինք, ուսումնական գործընթացում ՏՀՏ կիրառման հետ կապված, առանձնացրել ենք մի շարք խնդիրներ: Դիտարկելով վերոնշյալ գծապատկերը՝ կարելի է տարբերակել երեք՝ առավել վառ արտահայտված խնդիրներ. համակարգիչների անբավարար քանակ և համակարգիչների հին սերունդ, համացանցի անբավարար մակարդակ և էլեկտրոնների սակավություն, միջազգային գրադարանների տեղեկատվական ռեսուրսների հասանելիության բացակայություն, ինչն առնչվում է խնդրի տեխնիկական կողմին:

Կարևոր է ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, որ 117 հարցվածի կողմից որպես առանձին խնդիր նշվել է նաև համակարգչային գիտելիքների պակասը, իսկ 167 հարցված նշել է, որ չի տեսնում ոչ մի խնդիր:

Կարևորելով համացանցի դերը ուսումնական գործընթացում՝ հետազոտության շրջանակներում առանձնակի ուսումնասիրել ենք նաև մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում համացանցի հասանելիության աստիճանը, այդ թվում նաև գրադարաններում, ամբիոններում, ընթերցարահներում և այլն: Այսպես՝ հարցվածների մեծ մասը համացանցի հասանելիության աստիճանը գնահատահել է բավարար և լավ: Սա վկայում է, որ մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում համացանցը հասանելի է, բայց ոչ լիարժեք:

Փճանկար 8. *Մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում համացանցի հասանելիության աստիճանը (%)*

Այսպիսով՝ ՀՀ մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում ՏՀՏ կիրառելիության ուսումնասիրության շրջանակներում իրականացված սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքների վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ հարցվածների գերակշիռ մասը՝ մոտավորապես 91%-ը, կարծում է, որ ՏՀՏ կիրառումը նպաստում է կրթական գործընթացի արդյունավետ կազմակերպմանը և կրթության որակի բարձրացմանը, ընդամենը 2%-ն է կարծում, որ չի նպաստում, և մոտ 7%-ը այս հարցին պատասխանել է, որ չգիտի: Միևնույն ժամանակ, հարցվածների 41.4%-ն է նշել, որ կիրառում է ՏՀՏ ուսումնական գործընթացում, ինչը, կարծում ենք, հիմնականում բացատրվում է կրթական գործընթացում ՏՀՏ կիրառմանն առնչվող խնդիրներով:

Պետք է նշել, որ ՏՀՏ ներդրումն ու մասնագիտական կրթական գործունեության մեջ լայնածավալ կիրառումը կարևոր նշանակություն ունեն նաև ուսումնական գործընթացի արդյունավետ կազմակերպման և դասի մատուցման հարցում: Այստեղ անհրաժեշտ է կարևորել հատկապես հեռավար ուսուցման տեխնոլոգիաների զարգացումն ու ընդլայնումը, քանի որ դրանց միջոցով հնարավոր է փոխել ավանդական կրթության վերաբերյալ կարծրատիպերը:

Այսպիսով, հաշվի առնելով ՀՀ մասնագիտական կրթական համակարգում համացանցի հասանելիության և կիրառելիության աստիճանը, կարող ենք փաստել, որ մեր երկրում առկա են SՀS լայնածավալ կիրառելիության և հեռավար ուսուցման զարգացման անհրաժեշտ նախադրյալներ, և հետագայում արդեն հեռավար կրթության տեխնոլոգիաները կարող են կազմել կրթական համակարգի տեխնոլոգիական հագեցվածության որոշակի հատվածը:

Ամփոփելով հավելենք նաև, որ SՀS մշակումը, կրթության մեջ դրանց ներդրումը, կիրառումն ու կառավարումը, այնուամենայնիվ, ենթադրում են ծավալուն հետազոտական աշխատանքների իրականացում:

Օգտագործված գրականություն

1. ՀՀ սոցիալական վիճակը 2015 թ. և դինամիկ շարքեր 2011–2015, Վիճակագրական ժողովածու, Եր., 2016:
2. «Կրթության մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 14.04.1999:
3. ՀՀ ԿԳՆ պաշտոնական կայք. www.edu.am

МАРИАНА КОЧАРЯН*Ассистент кафедры управления АГЭУ*

Особенности и существующие проблемы использования информационных и телекоммуникационных технологий в сфере профессионального образования РА. – С целью повышения эффективности учебного процесса, в контексте внедрения информационных и телекоммуникационных технологий (ИТТ), одной из важнейших проблем является изучение особенностей применимости ИТТ среди студентов и преподавателей. В 2017 году с нашей стороны было проведено социологическое исследование среди студентов и работников профессиональных учебных заведений РА с целью выявления основных составных процесса управления ИТТ в сфере образования, и результаты исследования были обобщены и представлены в данной статье.

Ключевые слова: *информационные технологии, интернет, учебный процесс, профессиональное образование, учебное заведение.*

JEL: C8, L63, M59

MARIANA KOCHARYAN*Assistant at the Chair of Management at ASUE*

The Current Issues and Specifications of Utilizing Informational and Telecommunication Technologies (ITT) in the Sphere of Professional Education of the RA. – In order to increase the efficiency in the context of investment in informational and telecommunication technologies (ITT) it is important to bear in mind and further research the specifications of ITT utilization among students and instructors. For that purpose, in 2017 we conducted sociological research among the students and instructors of professional educational institutions of the Republic of Armenia, in order to reveal the specifications and characteristics of ITT management procedures in the educational system, the results of the above mentioned analysis are summed up and presented in this article.

Key words: *Informational technologies, the Internet, educational process, vocational/professional education, educational institution.*

JEL: C8, L63, M59